

УДК 316.472.4: 355.45(075)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.119-139>**Компанцева Л. Ф.**

ORCID ID: 0000-0001-7902-9209

Web of Science ResearcherID: G-7399-2019

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу прикладних можливостей лінгвістичної експертизи соціальних мереж в умовах гібридних загроз національній безпеці України. Твердиться, що посилення міжкультурних комунікацій, формування єдиного геополітичного простору, активізація деструктивних впливів на поведінку відвідувачів соціальних мереж зумовили збільшення дискурсивних ситуацій, які лінгвіст може оцінити як експерт. З цих причин виникла нагальна необхідність виокремлення й законодавчого оформлення лінгвістичної експертизи соціальних мереж – мовознавчого аналізу дискурсів соціальних мереж із застосування комплексного підходу, результати якого можуть бути оформлені у вигляді консультативного висновку або прогнозу щодо впливу віртуальної комунікації на соціально-політичні події в реальному світі. Особливого значення цей вид експертизи набуває за умов гібридної агресії РФ, що переважно спрямована на переформатування системи цінностей і поведінки цільових аудиторій, тобто має консісентальний характер. Експертний підхід є найактуальнішим для ідентифікації соціальних кібератак – анонімних маніпулятивних впливів на відвідувачів соціальних мереж для створення хаосу, паніки, масових заворушень. Ця ідентифікація має враховувати такі дискурсивні характеристики соціальних мереж: створення привабливого контенту, координоване його розповсюдження по загальнодоступних та закритих каналах, використання соціальних ботів, горизонтальне транслявання наративів. Як приклад наведено лінгвістичну експертизу фейку пропаганди РФ "антисемітизм на Україні", мета якого – розпалювання міжетнічної ворожнечі. Отже, актуальним на сьогодні є активне залучення академічного середовища до аналізу сучасних загроз та протидії їм, створення пулу професійних експертів, законодавче врегулювання статусу лінгвістичної експертизи соціальних мереж.*

***Ключові слова:** гібридні загрози, лінгвістична експертиза соціальних мереж, наратив, соціальна кібератака, стратегічні комунікації, суєсвітні технології впливу, фейк.*

***Інформація про автора:** Компанцева Лариса Феліксівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри теорії та практики перекладу; Національна академія Служби безпеки України.*

***Електронна адреса:** larafkot@gmail.com*

Larysa F. Kompantseva

ORCID ID: 0000-0001-7902-9209

Web of Science ResearcherID: G-7399-2019

LINGUISTIC EXAMINATION OF SOCIAL NETWORKS UNDER CONDITIONS OF HYBRID CHALLENGES TO UKRAINE'S NATIONAL SECURITY

Abstract. *The article analyses the applied aspects of linguistic examination of social networks under conditions of hybrid threats to the national security of Ukraine. It is argued that the intensification of intercultural communications, the formation of a single geopolitical space, the activation of destructive influences on the behaviour of social network visitors have led to an increase in discursive situations that a linguist can evaluate as an expert. For these reasons, there is an urgent need to separate and legislate linguistic examination of social networks, i.e. linguistic analysis of social network discourses using an integrated approach, the results of which can be completed as an advisory opinion or forecast concerning the impact of virtual communication on socio-political activity in the real world. This type of examination has got importance under conditions of hybrid aggression of the Russian Federation, which is mainly aimed to reshape the system of values and behaviour in target audiences, though it is of a consciential nature. The expert approach is the most relevant for identifying social cyberattacks, i.e. anonymous manipulative influences on social network visitors to create chaos, panic, and mass unrest. This identification should consider the following discursive characteristics of social networks: the creation of attractive content, its coordinated distribution through public and private channels, the use of social bots, the horizontal broadcasting of narratives. As an example, it is proposed the linguistic examination of the Russian propaganda fake "anti-Semitism in Ukraine", which purpose is to ignite ethnic agitation. Therefore, active integration of academic community into the analysis of modern threats and counteraction to them, creation of a pool of professional experts, legislative regulation of the status of linguistic examination of social networks are on the agenda.*

Key words: *hybrid threats, linguistic examination of social networks, narrative, social cyber-attacks, strategic communications, suggestive technologies of influence, fake.*

Information about the author: *Kompantseva Larysa Feliksivna - doctor of philology, professor, head of the department of theory and practice of translation; National Academy of Security Service of Ukraine.*

E-mail: *larafkom@gmail.com*

Компанцева Л. Ф.

ORCID ID: 0000-0001-7902-9209

Web of Science ResearcherID: G-7399-2019

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В УСЛОВИЯХ ГИБРИДНЫХ ВЫЗОВОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Аннотация. Статья посвящена анализу прикладных возможностей лингвистической экспертизы социальных сетей в условиях гибридных угроз национальной безопасности Украины. Утверждается, что усиление межкультурных коммуникаций, формирования единого геополитического пространства, активизация деструктивных воздействий на поведение посетителей социальных сетей обусловили увеличение дискурсивных ситуаций, которые лингвист может оценить как эксперт. По этим причинам возникла настоятельная необходимость выделения и законодательного оформления лингвистической экспертизы социальных сетей – языковедческого анализа дискурса социальных сетей с использованием комплексного подхода, результаты которого могут быть оформлены в виде консультативного заключения или прогноза о влиянии виртуальной коммуникации на социально-политические события в реальном мире. Особое значение этот вид экспертизы приобретает в условиях гибридной агрессии РФ, которая преимущественно направлена на переформатирование системы ценностей и поведения целевых аудиторий, то есть носит концентриальный характер. Экспертный подход весьма актуален для идентификации социальных кибератак – анонимных манипулятивных влияний на посетителей социальных сетей для создания хаоса, паники, массовых беспорядков. Эта идентификация должна учитывать такие дискурсивные характеристики социальных сетей: создание привлекательного контента, его координированное распространение по общедоступным и закрытым каналам, использование социальных ботов, горизонтальное транслирование нарративов. Как пример приведена лингвистическая экспертиза фейка пропаганды РФ "антисемитизм на Украине", цель которого – разжигание межэтнической вражды. Таким образом, на повестке дня – активное привлечение академической среды к анализу современных угроз и противодействию им, создание пула профессиональных экспертов, законодательное регулирование статуса лингвистической экспертизы социальных сетей.

Ключевые слова: гибридные угрозы, лингвистическая экспертиза социальных сетей, нарратив, социальная кибератака, стратегические коммуникации, суггестивные технологии влияния, фейк.

Информация об авторе: Компанцева Лариса Феликсовна – доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедры теории и практики перевода; Национальная академия Службы безопасности Украины.

Электронный адрес: laraikom@gmail.com

Становлення наукової парадигми супроводжується множинністю визначень й певною конфронтацією дослідницьких дискурсів. Сучасна лінгвістика вже давно сягнула меж суто мовних питань і набула метапарадигмального статусу, що передбачає науковий і методологічний плюралізм і спрямованість на практичні результати. Лінгвістична поняттєва система активно застосовується у практиці національних та міждержавних комунікацій, транслює узагальнюючі смисли, зокрема у сфері національної безпеки: наратив, битва наративів, гібридні загрози, когнітивна/консцієнтальна війна, меседж тощо.

У державних законодавчих документах – Воєнній доктрині України [5] та Доктрині інформаційної безпеки України [12] визначено поняття *стратегічні комунікації (стратком)* – "скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків із громадськістю, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави". Ключовими у цьому визначенні є слова *координація* і *комунікація*, що наголошують на необхідності залучення лінгвістичних механізмів для налагодження зв'язків між усіма суб'єктами взаємодії та здійснення аналізу результатів комунікацій різного рівня. Особливої важливості прикладні можливості лінгвістики набувають за умов гібридних загроз національній безпеці держав – "одночасного та адаптивного застосування (1) політичних, військових, економічних, соціальних та інформативних засобів та (2) традиційних, нетрадиційних, терористичних та незаконних / кримінальних методів ведення конфлікту" [12]. Можливість ідентифікувати гібридні загрози в інформаційній сфері (сугестивний вплив, фейковий, тролінговий контент, заклики до розпалювання національної, релігійної ворожнечі тощо) з'являється лише у випадку застосування методологій лінгвістичної експертизи.

"Міждисциплінарний статус лінгвістичної експертизи, інтегративний характер завдань, що вирішуються і, водночас, – законодавчий регулятив щодо застосування спеціальних знань

та особливих форм їх використання у судочинстві, сформульованих у законі організаційних вимог, відповідно до яких має здійснюватися спеціальна експертиза, з одного боку, і фаховий лінгвістичний аналіз, побудований на чіткій детермінації мовного факту, однозначності та системності доведень, з іншого, дозволяють схарактеризувати лінгвістичну експертизу як прецедент не знання" [13, с. 237].

Критерії аргументації, завдання, об'єкт й особливо межі лінгвістичної експертизи все ще викликають дискусії фахівців. *Вузьке* розуміння лінгвістичної експертизи обмежує її застосування сферою права і пов'язується з судово-лінгвістичною експертизою (М. Богословська [3], О. Горошко [8], С. Вул [6], Ю. Прадід [11]), а поняття *лінгвістична експертиза* визначається низкою синонімів: *юридична лінгвістика* (Ю. Прадід), *судова лінгвістика* (О. Горошко), *судове мовленнєзнавство* (С. Вул), *лінгвоюридична експертиза*, *судово-лінгвістична експертиза* (М. Богословська). Поняття синонімія є свідченням формування методологічної парадигми лінгвістичної експертизи як самостійної галузі. Детальний аналіз підходів до лінгвістичної експертизи нормативно-правових актів запропонований Ю. Бугайко [4]. Авторка правомірно підіймає питання лінгвістичного контролю нормотворчості, який є аксіоматичним у світовій практиці [4, с. 149].

У *широкому* значенні поняття *лінгвістична експертиза* трактується як "мовознавчий аналіз тексту, результати якого оформлені у вигляді консультативного висновку й затребувані будь-де за межами лінгвістики" [2, с. 16]. На думку В. Широкова, "мовні питання та проблеми лінгвістичної експертизи виходять далеко за межі юридичної казуїстики, набуваючи глобальних вимірів, пов'язаних із історичними долями соціальних спільнот, етносів і держав" [14, с.21].

Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (*редакція 2019 року*) лінгвістичну експертизу мовлення віднесено до криміналістичного виду експертиз [9]. На наш погляд,

лінгвістична експертиза має стати окремим видом експертизи, пов'язаної із аналізом мови як "мисленнєвої діяльності, а отже з аналізом змісту, структури тексту в його усній та писемній формах, специфіки добору мовних одиниць, їхніх стилістичних та комунікативних особливостей" [13, с. 237], й з аналізом креолізованих дискурсів соціальних мереж, що має найважливіше значення для забезпечення національної безпеки за умов гібридних загроз і викликів.

Посилення міжкультурних комунікацій, формування єдиного геополітичного простору, становлення системи стратегічних комунікацій, зокрема деструктивних, збільшили кількість ситуацій, у яких лінгвіст має бути експертом.

Мета цієї статті – довести необхідність виокремлення та законодавчого оформлення лінгвістичної експертизи соціальних мереж як окремого виду лінгвістичної експертизи.

(1) Лінгвістичну експертизу соціальних мереж пропонуємо визначати як комплексний мовознавчий аналіз дискурсів соціальних мереж, результати якого можуть бути оформлені у вигляді консультативного висновку або прогнозу щодо впливу віртуальної комунікації на соціально-політичні події в реальному світі. Крім того, лінгвістична експертиза може визначити тенденції із переформатування *інформаційного середовища* – "середовища, що складається з самої інформації; осіб, організацій та систем, які отримують, обробляють та передають інформацію; а також когнітивного, віртуального та фізичного простору, в якому це все відбувається" [23, с. 221]. У цьому середовищі відбувається *битва наротивів* – "повномасштабна битва у когнітивному вимірі з метою успішного встановлення причин та потенційних наслідків конфлікту" [23, с. 176] та здійснюються *інформаційні операції* – операції з "аналізування, планування, оцінювання та узагальнення продуктів інформаційної діяльності для досягнення бажаного ефекту впливу на волю, розуміння та продуктивність реального чи потенційного противника" [23, с. 222]. Ці дії стають можливими завдяки технологізації дискурсивних практик. До речі, в російській лінгвістиці активно розробляються теорія та

.....

практики технологічного дискурсу, що, на наш погляд, можна кваліфікувати як психологічне насильство над цільовими аудиторіями. *Технологічний дискурс* – механізм, який дозволяє отримувати економічні, соціально-політичні, воєнні та інші переваги безпосередньо від власне дискурсу без залучення додаткових фінансових ресурсів, перемагати суб'єктів, які не застосовують такий дискурс. "Адресату здається, що він сам робить висновки, сам приймає рішення, по своїй волі виконує те, що насправді передбачає дискурсивний технолог. Налаштування ефективного дискурсу стає розумним, тому що він м'яко, ненав'язливо, природним чином здійснює вплив, який сприймається як взаємодія, на емоційний стан, часто вже не логічно. Така настройка дискурсу не викликає відторгнення, адже адресат вірить, що він сам приймає рішення, без тиску з боку адресанта. Насправді адресант плавно, опосередковано і завуальовано направляє траєкторію руху думки адресата, стимулюючи його повірити в свої сили та свою волю в прийнятті рішення" [15, с. 82].

Отже, лінгвістична експертиза соціальних мереж може сприяти підготовці доказової бази щодо таких питань (див. дет.: [10, с. 12]).

1. Як впливає дискурс соціальних мереж на політичні та соціальні події?

2. Чи мобілізуються спільноти соціальних мереж для деструктивних дій в реальності? Який рівень інтернет-активності?

3. Чи містяться у дискурсах соціальних мереж заклики до війни, повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності держави? Яким чином реалізований мовленнєвий акт заклику?

4. Яким чином маскуються деструктивні заклики та пропаганда у дискурсі? Які мовленнєві прийоми для цього застосовуються?

5. Чи міститься в соціальних мережах інформація, мета якої – розпалювання міжкультурної, міжконфесійної та міжетнічної ворожнечі, приниження національної гідності?

6. Чи відбувається маніпуляція думкою відвідувачів? Які засоби для цього застосовуються?

7. Чи містяться в дискурсах соціальних мереж спонуки до вчинення відвідувачами певної деструктивної дії?

8. Як здійснюється медіавірусний вплив?

9. Чи об'єднуються мережі за певною спрямованістю в єдиний ланцюг для посилення пропаганди і впливу?

10. Чи є серед відвідувачів мережі тролі? Який напрям і мета тролінгу? Чи можна ідентифікувати осіб, що здійснюють тролінг, встановити причинно-наслідкові зв'язки між віртуальним дискурсом і діями в реальності?

(2) Соціальні мережі як інструмент гібридних війн.

Особливого значення лінгвістична експертиза соціальних мереж набуває за умов гібридної агресії РФ, яка переважно спрямована на переформатування системи цінностей і поведінки населення, тобто має концентральну сутність. Лінгвістична експертиза пропагандистського контенту РФ та ІДІЛ у соціальних мережах дозволила дійти висновку щодо певної тотожності технологій впливу, які застосовуються цими акторами (див. детальніше: [10, с. 64-66]), зокрема:

✓ популярні соціальні медіаплатформи (для ІДІЛ – Twitter, РФ – ВКонтакте, Однокласники) формують ядро пропагандистського контенту, що в подальшому поширюється у некерованому інтернеті;

✓ деструктивні соціальні мережі адаптуються і централізуються дуже швидко;

✓ інноваційно використовується вразливість платформ, що дозволяє уникати виявлення, призупинення і видалення контенту державними та недержавними суб'єктами, застосовуючи автоматичні й ручні методи аналізу;

✓ розбудовується мережева структура, що використовує гнучкість малих комунальних мереж і дозволяє широкомасштабні взаємодії, пов'язані з великими мережами різноманітних напрямів. Протистояти такій структурі досить важко за умови відсутності системності, проактивності дій;

✓ все активніше використовуються *адаптивні пізнавальні мережі*, що базуються на природній когнітивній (пам'ять, пізнання) структурі. Так, якщо відвідувач згадає ім'я друга, мережа вибудує когнітивний зв'язок між кількома комунікантами. Когнітивні мережі можуть бути перебудовані після видалення акаунтів.

Е. Ланже-Іонатамішвілі та С. Светока, фахівці Центру передового досвіду НАТО у сфері стратегічних комунікацій (*NATO Strategic Communication Centre of Excellence*), вживають поняття *соціальна кібератака* – анонімний вплив під фальшивими претензіями шляхом випуску маніпулятивного сигналу в соціальну мережу або маніпулювання наявним сигналом для досягнення бажаних результатів – хаосу, паніки, масових заворушень [18, с. 107]. Цей тип впливу пропонує новий погляд на атаки в кіберсередовищі, оскільки його наслідки є суто психологічними.

Розповсюдження чуток – одна з найефективніших технологій соціальної кібератаки. У межах цільових аудиторій чутки можуть продукувати страх, ненависть або необґрунтовану надію, яка, швидше за все, спровокує реальні дії, наприклад, масові протести, закриття банківських рахунків та організовані напади на певні групи або осіб, які позиціонувалися в інформаційному середовищі як ворог.

Соціальна кібератака може також охоплювати традиційне хакерство, якщо маніпулятивна інформація має бути отримана або опублікована таким чином.

Серед можливостей соціальних мереж у здійсненні гібридних впливів дослідники (Д. Шахін [20], М. Холмстром [16], Е. Ланже-Іонатамішвілі [18]) визначають такі:

✓ *створення привабливого контенту* (зображень, відеоігор, музичних відео тощо). Так, наприклад, контент Twitter, що підтримує діяльність ІДІЛ, переважно базується на сучасних субкультурах. Це дає змогу залучити західну аудиторію, перетворюючи тероризм на популярний західний культурний продукт;

✓ *координоване використання кількох каналів – загальнодоступних та закритих.* Скоординованість комунікацій як у загальнодоступних (Twitter, блоги тощо), закритих (програми прямого надсилання повідомлень – WhatsApp, Messenger, онлайнві ігри тощо), так й в ультразамкнених системах (наприклад, Wickr або Silent Circle) зумовлює ефективність впливів. Інтернет розділюється за принципом "поверхневого вебу" та "темної мережі", де відбувається величезна кількість комунікацій (особливо стосовно вербування, мобілізації, підтримки або координації діяльності). Поєднання різних платформ для досягнення певного результату є досить ефективним. З цих причин терористичні угруповання використовують різні обмінні платформи для розповсюдження власних ідей. Наприклад, обмін релігійними текстами за допомогою Google або створення інформаційних кіосків в Афганістані в місцях, де немає доступу до інтернету, розповсюдження продукції у форматі MP3 або використання дешевих мобільних карт та мобільних телефонів;

✓ *створення мобільних додатків для передачі повідомлення безпосередньо користувачам.* Так, мобільний додаток Dawn of Glad Tidings був розповсюджений серед прихильників ІДІЛ у 2014 р., що дозволило їм автоматично обробляти інформацію у Twitter;

✓ *широке залучення соціальних ботів – від простих до тих, що витончено відтворюють інформаційні стратегії.* Відповідно до різних досліджень, принаймні 8% акаунтів є ботами на Twitter, а 5-11% – на Facebook. Боти деструктивно впливають на перебіг комунікацій, для чого використовують такі техніки:

➤ *неправильне спрямування – застосування в твіті хештегів, пов'язаних з конфліктом або кризою, до новин, що не мають до цих подій жодного відношення;*

➤ *закріплення хештегів (або викрадення хештегів) – додання популярних хештегів контенту для його більш широкого розповсюдження, в певних випадках спрямовування на конкретну аудиторію;*

➤ *димова завіса* – згадування певних деталей запланованої теми, але необов'язково негативних. Наприклад, при згадуванні про ІДІЛ необов'язково підіймається тема обезголовлювання;

➤ *викручування* – зміна дискусійної теми на відкритому форумі. Наприклад, використовуючи хештег #ISIL, можна спрямувати увагу відвідувачів ресурсу на сайт покупок;

➤ *горизонтальне транслювання наративів*, що сприяє об'єднанню широкої громадськості у соціальних мережах. Найважливіша певна кількість визначень наративу, але у межах лінгвістичної експертизи соціальних мереж найбільш вдалим вважаємо поняття, запропоноване Дж. Логью: "Наратив – просте, достовірне і узагальнююче уявлення концептуального ідеалу, призначеного для транслювання самопоняття організації, її цінностей, обґрунтування, легітимності, моральної основи і бачення" [19]. У Доктрині інформаційної безпеки України [20] стратегічний наратив визначено як "спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію". Наратив "описує минуле, виправдовує сучасність і надає бачення майбутнього" [16, с. 126]; пропонує рамки для сюжету та налаштування історії, вбудовує в неї "сирі" факти, спрямовуючи інформацію на різні цільові аудиторії.

Використання наративів у комунікаціях соціальних мереж передбачає орієнтацію на конкретних відвідувачів, а не маси. У мережах особистісні та культурні ідентичності переважно визначаються ідеями та наративами, а не національністю або етнічністю. "ІДІЛ намагається знищити нинішню націоналістичну ідентичність на Близькому Сході, переписавши історію арабського народу, щоб виправдати халіфат. Так само РФ має наміри підірвати національні ідентичності певних аудиторій, замінюючи їх на російську. Ідентичність забезпечує базову лінію наративів, які вже були прийняті. Знищення цієї

базової лінії дозволить цілком нову інтерпретацію історії та обґрунтування нового напрямку дій" [16, с. 128].

У 2017 р. аналітиками Facebook було проаналізовано технології спеціальних інформаційних операцій, що здійснюються в цьому ресурсі, та зроблено висновки, що соціальні медіаплатформи – новий інструмент інформаційних операцій, який забезпечує збирання інформації та ефективність маніпулятивних заходів. Інформаційні оператори роблять спроби спотворення громадського дискурсу, залучення прихильників або впливу на політичні або військові події [17]. Такі заходи іноді можуть бути здійснені без значних витрат або ризику для їх організаторів, що забезпечується:

✓ глобальним охопленням аудиторії: лідери та мислителі вперше в історії можуть отримувати (і потенційно впливати) доступ до глобальної аудиторії через нові медіа, такі як Facebook. Цей доступ має і деструктивний бік: злочинці теж отримали можливість глобального охоплення аудиторії;

✓ роллю кожного комуніканта як потенційного підсилювача інформаційних операцій, оскільки відвідувачі мережі мають можливість підтримувати ті ідеї, яким вірять. Це означає, що добре продумані інформаційні операції мають значний впливовий потенціал, що реалізується через мережі, навіть якщо вони походять з недостовірних джерел, зокрема фейкових акаунтів.

Оскільки у мережах переважно збираються люди близьких поглядів, їхні думки легше поляризувати: кожний відвідувач впливає на думки групи, і навпаки, група сприяє обранню особистістю певної лінії поведінки. Відвідувач мережі приймає соціально визначену правду, а потім сам стає пропагандистом, допомагаючи іншим досягти тих самих висновків.

(3) Приклад лінгвістичної експертизи соціальних мереж у сфері забезпечення національної безпеки. В інформаційному середовищі розповсюджується фейк російської пропаганди "Українці у лідерах антисемітських настроїв у Європі", що базується на перекручених даних "Антидифамційної ліги"

[22]. Розвінчування цього фейку було зроблено організацією StopFake [24]. "У дослідженні "Антидифамаційної ліги" дійсно зазначається зростання антиєврейських настроїв в Україні. Але рейтингу як такого в цьому дослідженні немає, опитування здійснювалося у 14 країнах Європи і результати отримані у межах кожної із них окремо. Тим більше, що результати інших досліджень суттєво відрізняються. Так, згідно з дослідженнями Pew Research Center [25], в Україні – один з найнижчих рівнів антисемітизму в Європі" [24].

Але фейк ""Українці у лідерах антисемітських настроїв у Європі" почав розповсюджуватися в інтернеті., наслідком чого у мережевому дискурсі була поява наративу "антисемітизм на Україні". Прийменники *на* й *в* у висловах *на Україні – в Донбасі* є маркерами російської пропаганди.

Першими найдієвішими кроками закріплення антиукраїнських наративів у мережі є активізація системи гіперпосилань за темою й стаття в російськомовній Вікіпедії.

Так, у статті "Антисемітизм на Україні" [21] використовується низка маніпулятивних технік, зокрема:

✓ формування хронології наративу: *антисемітизм за часів козака Мамаю – повстання Б. Хмельницького – Коліївщина – погроми в період революції 1905-1907 – Директорія Української народної республіки (1918-1920) – Друга світова війна – Незалежна Україна* [21]. Деталізація хронології наративу – маніпулятивна технологія "лінії часу", яка застосовується для створення "реального" (запрограмованого) майбутнього. "Лінія часу – символічна суб'єктивна схема представлення перебігу часу, що використовується в НЛП як інструментальний спосіб відображення темпоральних стосунків з реальністю окремої людини, групи чи маси" [9, с. 103]. Таким чином, "антисемітизм на Україні" представлений як національна риса, що з плином часу лише розвивається: *"Казак Мамай (идеализированный образ казака-льцаря на Украине) и гайдамаки вешают еврея. Украинское народное творчество, XIX век)" – "Антисемитизм на Украине приобрел широкие масштабы особенно в XX веке и во время Второй мировой войны" – "В настоящий момент*

еврейская диаспора на Украине находится под угрозой полного исчезновения, а её будущее выглядит очень далёким от безоблачного" [21];

✓ коментарі, що заперечують тотальність антисемітських дій в Україні переважаються з коментарями, які, навпаки, наголошують на їхній системності й не контрольованості, у співвідношенні 2/2;

✓ узагальнення щодо антисемітських дій робляться на підставі штучних фактів: *"В докладе израильского министра по связям с диаспорой Н. Беннета указано, что в 2017 году количество антисемитских инцидентов, включая десятки актов вандализма в музеях, синагогах и на мемориалах, по Украине удвоилось. Из этих данных следует, что 2017 год стал вторым годом, когда Украина стала лидером среди всех стран бывшего СССР по числу антисемитских происшествий, а в некоторых публикациях указывается, что Украины превосходит все страны бывшего СССР вместе взятые" [21]* (кількість актів вандалізму не визначена, але з попереднього тексту статті можна зробити висновок, що вона становить близько 100 випадків; не зрозуміло, які дані по інших країнах бралися до уваги);

✓ алогічні висновки: антисемітизм в Україні зумовлений нестабільністю держави. *"По данным отчёта, во время массовых протестов Евромайдана звучала антисемитская риторика, а также обсуждался "еврейский вопрос". В завершении отчёта указан пик антисемитских случаев в 2014 году, возможно из-за нестабильности на Украине" [21];*

✓ комплексний еквівалент (А=Б) (припущення про те, що А і Б – це одне і те ж саме). *"С 2018 года Объединённая еврейская община Украины проводит системный мониторинг случаев антисемитизма в Украине. В январе 2019 года ОЕОУ опубликовала своей первый отчёт "Антисемитизм в Украине – 2018". В нём ОЕОУ признает наличие антисемитизма в Украине, однако отмечает его бытовой характер. Стоит отметить, что исходя из отчёта общее количество зафиксированных инцидентов антисемитского характера –*

.....
 107, из которых 73 случая было направлено на унижение еврейской национальности, донесения мысли об их несостоятельности, неполноценности, прямые оскорбления и угрозы в их адрес" [21].

Маніпулятивні впливи закріплюються на рівні гіперпосилань з використанням таких технік:

- генералізація (віднесення повідомлення до всього без винятків): *Євреї України виступили против героїзації Бандери и Шухевича* [26]; *Антисемитизм на Украине сотрудничеству Киева и Тель-Авива не помеха* [27];
- риторичне питання (дорівнюється внутрішньому жесту): *Почему молчат евреи Украины?*[28]; *Антисемитизм на Украине: кто виноват* [29];
- конкретизація (елементи переконання дробляться на частини): *Сепаратисты или неонаци. Кто осквернил Шолом-Алейхема* [30];
- модальні оператори можливості (повідомлення про можливість чи право вчинити дії): *Генерал СБУ: Евреев будем уничтожать* [31];
- неспецефічні дієслова, що не дають чіткого розуміння про події: *Как Украина стала лидером по антисемитизму* [32]; *Уровень антисемитизма растет на Украине* [33].

Таким чином, в українському та російському інтернетному середовищі здійснюються спроби розпалювання міжетнічної ворожнечі, з цією метою закріплюється деструктивний наратив "антисемітизм на Україні". Для просування цього наративу в соціальних мережах використовуються можливості технологічного дискурсу, зокрема сугестивні техніки.

Отже, лінгвістична експертиза соціальних мереж вбачається ефективним інструментом ідентифікації гібридних загроз і впливів в інтернетному середовищі, а її результати сприяють виробленню асиметричних проактивних відповідей на дискурсивні загрози національній безпеці. Настав час прикладного застосування лінгвістичного знання, створення міждисциплінарних експертних підходів. Дані маргінальних лінгвістичних наук – нейролінгвістики, соціолінгвістики,

психолінгвістики, етнолінгвістики та ін. мають повною мірою застосовуватися під час експертизи гібридних загроз, оскільки надають унікальні можливості міждисциплінарної оцінки.

На порядку денному – активне залучення академічного середовища до аналізу сучасних загроз, визначення шляхів протидії їм, зокрема на законодавчому та нормативно-правовому рівнях. Оскільки ефективність деструктивних впливів забезпечується системним дискурсивним підходом, до експертної оцінки гібридних загроз у соціальних мережах **має залучатися фахівець-лінгвіст.**

Отже, одним із перших кроків становлення лінгвістичної експертизи соціальних мереж вбачаємо у законодавчому врегулюванні її статусу та створення пулу професійних експертів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза як юридичний інструмент. *Магістеріум*, 2017. Вип. 66. Мовознавчі студії. С. 8-15
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста. Москва : Флинта, 2007. 592 с.
3. Богословська М. О. Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи. *Вісник Академії адвокатури України*, 2009. № 1. С. 152-158.
4. Бугайко Ю. А. Види лінгвістичної експертизи законопроектів: перспектива впровадження в Україні. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2019. Вип. XXXVIII. С. 145-166. DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.145-166>.
5. Военна доктрина України, затверджена Указом Президента України № 555/2015 від 24.09.2015. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.
6. Вул С. М. Автороведческая и лингвистическая экспертизы письменной речи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків : Право, 2005. Вип. 5. С. 161-166.
7. Зеленін В. В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни : навчальний посібник. Київ : Люта справа, 2015. 384 с.
8. Горошко Е. И. Судебная лингвистика : становление теоретической парадигмы. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків : Право, 2005. Вип. 5. С. 156-161.

9. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.98, із змінами № 563/5 від 22.02.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

10.Компанцева Л. Ф. Лінгвістична експертиза соціальних мереж : підручник. Київ : АграрМедіаГруп, 2018. 318 с.

11.Прадід Ю. Ф. Проблеми лінгвістичної експертизи усного і письмового мовлення в дослідженнях українських учених. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків : Право, 2005. Вип. 5. С. 166-171.

12.Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016. "Про Доктрину інформаційної безпеки України"", № 47/2017 від 25.02.2017. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

13. Шевченко Л. Лінгвістична експертиза медіатексту: критерії фахової аргументації. *Одеській лінгвістичний збірник*. Спецвипуск, 2017. С. 237-239.

14. Широков В. А., Сидоренко О. О. Наукові засади лінгвістичної експертизи політичних та правових документів. *Мовознавство*. 2005. № 2. С. 18-31.

15. Якоба И. А. "Умная настройка" как дискурсивная технология эффективной коммуникации. *Дискурс Пу*, 2017. № 26. С. 80-85

16. Holmstrom M. The Narrative and Social Media. *Defence Strategic Communications : The official journal of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, 2015. Vol. 1. № 1. P. 118-132.

17. Information Operations and Facebook / J. Weedon, W. Nuland, A. Stamos. 2017. Version 1.0. 13 p.

18. Lange-Ionatamishvili E. Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict. *Cyber War in Perspective : Russian Aggression against Ukraine*. Tallinn : NATO CCD COE Publications, 2015. P. 103-111.

19. Logue J. The Narrative [Електр. ресурс]. URL : <https://medium.com/the-bridge/narrative-31b3ec>. (last access: 30.11.2019)

20. Shaheen J. Network of Terror: How DAESH Uses Adaptive Social Networks to Spread its Message. Riga : NATO Strategic Communication Centre of Excellence, 2015. 25 p.

ДЖЕРЕЛА

21. Антидифамаційна ліга. URL : global100adl.org. (last access: 30.11.2019)
22. Антисемітизм на Україні / Википедія ру. URL: <https://ru.wikipedia> (last access: 30.11.2019)
23. Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український та українсько-англійський словник) / укладачі : Л. Компанцева, О. Акульшин, Н. Акульшина та ін. Київ : Нац. академія СБУ, 2019. 336 с.
24. StopFake. URL : stopfake.org. (last access: 30.11.2019)
25. Pew Research Center. URL : pewresearch.org. (last access: 30.11.2019)
26. Новости. Вести UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/160137-evrei-ukrainy-vystupili-protiv-geroizacii-bandery-i-shuhevicha>. (last access: 30.11.2019)
27. Новини. Ритм Євразії. URL : <https://www.ritmeurasia.org/news-2019-06-05--antisemitizm-na-ukraine>. (last access: 30.11.2019)
28. Новости. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/content/pochemu-molchat-evrei-ukrainy> (last access: 30.11.2019)
29. Новости. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/antisemitizm-na-ukraine-kto-vinovat-i-hto-delat>. (last access: 30.11.2019)
30. Новости. Вести UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/358847-separatisty-ili-neonatsi-kto-oskvemil-sholom-alejkhema>. (last access: 30.11.2019)
31. Новости. ILand.TV. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=MF3q6NGu5SU>. (last access: 30.11.2019)
32. Новости. РИА. Новости. URL : <https://ria.ru/20180123/1513105427.html>. (last access: 30.11.2019)
33. Новости. РИА. Новости. URL : <https://ria.ru/20180412/1518427534.html>. (last access: 30.11.2019)

REFERENCES

1. Azhniuk, L. V. (2017). *Linguistic Examination as a Legal Tool* [Linhvistychna ekspertyza yak yurydychnyi instrument]. *Mahisterium*, 2017. Vol. 66. Movoznavchi studii, 8-15. [in Ukrainian].
2. Baranov, A. N. (2007). *Linguistic Examination of the Text* [Lingvisticheskaya e'kspertiza teksta]. Moscow : Flinta, 592. [in Russian]
3. Bohoslovska, M. O. (2009). *Some Aspects of Forensic and Linguistic Examination* [Deiaki aspekty sudovo-linhvistychnoi ekspertyzy]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, 2009, № 1, 152-158. [in Ukrainian]

4. Buhaiko, Yu. A. (2019). *Types of Linguistic Expertise of Bills: Prospect of Implementation in Ukraine* [Vydy linhvistychnoi ekspertyzy zakonoproektiv: perspektyva vprovadzhennia v Ukraini]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, Vol. XXXVIII, 145-166. DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.145-166> [in Ukrainian]

5. Military Doctrine of Ukraine, approved by Presidential Decree No 55/2015 of 24.09.2015 [Voyenna doktryna Ukrainy, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy № 555/2015 vid 24.09.2015]. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>. [in Ukrainian].

6. Vul, S. M. (2005). *Authorship and linguistic examination of written speech* [Avtorovedcheskaya i lingvisticheskaya e'kspertizy' pis'mennoj rechi]. *Theory and Practice of Forensic examination and Forensics*. Kharkiv : Pravo, Vol. 5, 161-166. [in Russian].

7. Zelenin, V. V. (2015). *Beyond the Truth: Neurolinguistic Programming as a Weapon of Outreach War: A Textbook* [Po toi bik pravdy: neirolinhvistychno prohramuvannia yak zbroia informatsiino-propahandystskoi viiny]. Kyiv : Liuta sprava, 384. [in Ukrainian].

8. Goroshko, E. I. (2005). *Forensic Linguistics: the Formation of a Theoretical Paradigm* [Sudebnaya lingvistika : stanovlenie teoreticheskoy paradigmy]. *Theory and Practice of Forensic examination and Forensics*. Kharkiv : Pravo, Vol. 5, 156-161. [in Russian].

9. Instruction on the Arrangement and Conduct of Forensic Examinations and Expert Studies, approved by Order of the Ministry of Justice of Ukraine No 53/5 of 08.10.1998, as amended No 563/5 of 22.02.2019 [Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen zatverdzhena Nakazom ministerstva yustytzii Ukrainy № 53/5 vid 08.10.98, iz zminamy № 563/5 vid 22.02.2019]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>. [in Ukrainian].

10. Kompantseva, L. F. (2018). *Linguistic Examination of Social Networks* [Linhvistychna ekspertyza sotsialnykh merezh]. Kyiv : AhrarMediaHrup, 318. [in Ukrainian].

11. Pradid, Yu. F. (2005). *Problems of Linguistic Examination of Oral and Written Language in the Research of Ukrainian Scientists* [Problemy linhvistychnoi ekspertyzy usnogo i pysmovoho movlennia v doslidzhenniakh ukrainskykh uchenykh]. *Theory and Practice of Forensic examination and Forensics*. Kharkiv : Pravo, Vol. 5, 166-171. [in Ukrainian].

12. Decree of the President of Ukraine "On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of 29.12.2016 "About the Doctrine of Information Security of Ukraine"", No 47/2017 від 25.02.2017. [Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29.12.2016 "Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy", № 47/2017 vid 25.02.2017". URL : <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>. [in Ukrainian].

13. Shevchenko, L. (2017). *Linguistic Examination of Media Text : Criteria for Professional Argumentation* [Linhvistychna ekspertyza mediatekstu: kryterii fakhovoi arhumentatsii]. *Odeskii linhvistychnyi zbirnyk*. Special Issue, 237-239. [in Ukrainian].

14. Shyrokov, V.A. & Sydorenko, O.O. (2005). *Scientific Background of Linguistic Examination of Political and Legal Documents* [Naukovi zasady linhvistychnoi ekspertyzy politychnykh ta pravovykh dokumentiv]. *Movoznavstvo*, № 2, 18-31. [in Ukrainian].

15. Yakoba, I. A. (2017). "Smart Tuning" as a Discursive Technology for Effective Communication ["Umnaya nastrojka" kak diskursivnaya tekhnologiya e' ffektivnoj kommunikaczii]. *Diskurs Pi*, № 26, 80-85. [in Russian]

16. Holmstrom, M. (2015). The Narrative and Social Media. *Defence Strategic Communications : The official journal of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, Vol. 1, № 1, 118-132. [in English]

17. Weedon, J., Nuland, W. & Stamos, A. (2017). *Information Operations and Facebook*,. Version 1.0, 13. [in English].

18. Lange-Ionatamishvili, E. (2015). Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict. *Cyber War in Perspective : Russian Aggression against Ukraine*. Tallinn : NATO CCD COE Publications, 103-111. [in English].

19. Logue, J. *The Narrative*. URL : <https://medium.com/the-bridge/narrative-31b3ec>. [in English] (last access: 30.11.2019)

20. Shaheen, J. (2015). Network of Terror: How DAESH Uses Adaptive Social Networks to Spread its Message. Riga : NATO Strategic Communication Centre of Excellence, 25. [in English]

RESOURCES

21. The Anti-Defamation League [Antydyfamatsiina liha]. URL : global100adl.org. (last access: 30.11.2019)

22. Anti-Semitism in Ukraine [Antysemytyzm na Ukrayne]. Wikipedia ru. URL : <https://ru.wikipedia.org> (last access: 30.11.2019)

23. Strategic Communications Basic Concepts: NATO-Based Standards (English-Ukrainian and Ukrainian-English Dictionary) [Bazovi poniattia stratehichnykh komunikatsii: standarty na osnovi dokumentiv NATO (anhliisko-ukrainskyi ta ukrainsko-anhliiskyi slovnyk)] (2019). Kyiv : Natsionalna akademiia SBU, 336.
24. StopFake. URL : stopfake.org. (last access: 30.11.2019)
25. Pew Research Center. URL : pewresearch.org. (last access: 30.11.2019)
26. News. Vesty UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/160137-evrei-ukrainy-vystupili-protiv-geroizacii-bandery-i-shuhevicha>. (last access: 30.11.2019)
27. News. The Rhythm of Eurasia [Rytm Yevrazii]. URL : <https://www.ritmeurasia.org/news-2019-06-05--antisemitizm-na-ukraine>. (last access: 30.11.2019)
28. News. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/content/pochemu-molchat-evrei-ukrainy>. (last access: 30.11.2019)
29. News. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/antisemitizm-na-ukraine-kto-vinovat-i-chto-delat>. (last access: 30.11.2019)
30. News. Vesty UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/358847-separatisty-ili-neonatsi-oskvernil-sholom-alejkhema>. (last access: 30.11.2019)
31. News. ILand.TV. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=MF3q6NGu5SU>. (last access: 30.11.2019)
32. News. Ria News. URL : <https://ria.ru/20180123/1513105427.html>. (last access: 30.11.2019)
33. News. Ria News. URL : <https://ria.ru/20180412/1518427534.html>. (last access: 30.11.2019)

Дата надходження до редакції – 30.12.2019

Дата затвердження редакцією – 14.01.2020